

Kretanje BDP-a u Hrvatskoj – izvori rasta i posljedice

Uvodno

Ukratko o kretanju BDP-a – od osamostaljenja Hrvatske do krize

Rast BDP-a u razdoblju 1996.-2008.

Krizno razdoblje – 2009.-2014.

Oporavak u razdoblju 2015.-2016.

Zaključna razmatranja

Ožujak 2017.

Uvodno

Kretanje BDP-a u Hrvatskoj aktualno je u kontekstu dugog razdoblja krize, nešto izraženijeg rasta koji je uslijedio u 2016. godini, potrebnih stopa rasta i izvora tog rasta te relativno lošeg položaja u odnosu na prosjek Europske unije. Cilj je ove analize dati kratki pregled kretanja BDP-a, uzroka trendova i posljedice ostvarenih kretanja.

Premda je njegov izračun prilično složen, BDP je, prema osnovnoj definiciji, vrijednost finalnih dobara i usluga proizvedenih u zemlji tijekom godine dana te pojednostavljeno predstavlja snagu odnosno veličinu pojedinog gospodarstva. Veći BDP tako znači da je zemlja ekonomski jača, a njegova veličina u relaciji s brojem stanovnika govori o razini razvijenosti pojedine zemlje.

Ukratko o kretanju BDP-a – od osamostaljenja Hrvatske do krize

Realna razina BDP-a je u 1995. godini bila približno 35% niža nego u 1989. godini. Sličan trend su prošle i druge članice EU11

Sam početak Hrvatske kao samostalne države obilježen je Domovinskim ratom, ratnim štetama i gubitkom tržišta zemalja bivše SFRJ. Stoga je prvih godina samostalnosti zabilježen izražen pad BDP-a koji je, prema statističkim podacima neusporedivima s onim za kasnije godine, doveo do toga da je realna razina gospodarske aktivnosti u 1995. godini bila približno 35% niža nego 1989. godine. Premda se takav pad čini izrazito visokim, sličan trend prošle su i članice EU10 (bivše tranzicijske članice EU) s kojima se Hrvatska često uspoređuje. Raspad SSSR-a i oslobađanje od njegova utjecaja, uz istodoban gubitak tog velikog tržišta i tranziciju prema tržišnim gospodarstvima, smanjili su realnu vrijednost BDP-a u svih deset članica EU10. Pritom je najveći pad zabilježen u Estoniji, Litvi i Latviji koje su, prije njegova raspada, bile republike SSSR-a.

REALNI RAST BDP-a U RAZDOBLJU 1990.-1995.

	Indeks 1995./1989.
Poljska	98,6
Češka	94,1
Slovenija	92,5
Mađarska	85,4
Rumunjska	84,7
Slovačka	84,2
Bugarska	76,8
<i>Hrvatska</i>	<i>67,3</i>
Estonija	63,9
Litva	56,0
Latvija	54,8

Izvor: wiiw; obrada: HGK

Razdoblje od 1995. do 2008. godine i globalne ekonomske krize obilježeno je u Hrvatskoj rastom gospodarstva, izuzme li se 1999. godina obilježena posljedicama krize na Kosovu. Međutim, taj je rast bio umjeren, ili bolje reći nizak, uzme li se u obzir niska razina gospodarske aktivnosti u 1995. godini, odnosno niska baza. Pored toga, statistika po zemljama ponovo otkriva da je i u razdoblju od 1996. do 2008. godine Hrvatska rasla relativno sporo u usporedbi s članicama EU10. Naime, BDP Hrvatske u tom je razdoblju realno povećan za 65,5%, dok je prosječan rast u članicama EU10 iznosio 82%.

REALNI RAST BDP-a U RAZDOBLJU 1996.-2008.

	Indeks 2008./1995.
Latvija	225,9
Litva	222,1
Estonija	212,8
Slovačka	193,3
Prosjek EU10	182,0
Poljska	178,2
Slovenija	171,6
<i>Hrvatska</i>	165,6
Rumunjska	163,7
Češka	153,3
Mađarska	150,4
Bugarska	148,8

Izvor: Eurostat; obrada: HGK

Cijela je Europska unija zbog svoje znatno više razine razvijenosti rasla manjom dinamikom te je ukupan BDP u 2008. bio 35,4% veći nego u 1995. godini. To je dovelo do blagog povećanja udjela Hrvatske u ukupnom BDP-u EU s 0,24% na 0,37% te do povećanja udjela u prosječnoj razini razvijenosti EU, mjerenog iznosom BDP-a po glavi stanovnika korigiranog paritetom kupovne moći. Podatci za prijašnje godine nisu dostupni, ali je taj udio između 2004. i 2008. godine povećan s 57% na 63%, prema čemu je Hrvatska dijelila 22. mjesto s Mađarskom i Litvom, dok su manju razinu razvijenosti imale Latvija, Poljska, Rumunjska i Bugarska.

Rast BDP-a u razdoblju 1996.-2008.

U razdoblju od 2000. do 2008. godine ostvarena prosječna stopa rasta BDP-a od 4,2%

Ovo se razdoblje, prema svojim osobinama, može podijeliti na dva dijela. Prije i poslije 1999. godine u kojoj je zabilježen spomenuti pad BDP-a. U razdoblju od 1996. do 1998. godine (točnije, još od 1994. godine) dolazi do znatnog rasta potaknutog izrazito niskom bazom. Zbog tako niske baze dolazi do znatnog rasta svih potrošnih kategorija BDP-a, osim robnog izvoza, pri čemu su najveći utjecaj na ukupan rast imale investicije u fiksni kapital. Ove investicije ipak su

najviše potaknute obnovom stambenog fonda, infrastrukture i proizvodnih kapaciteta, a manje novim investicijama. Tek nešto manji utjecaj imao je oporavak osobne potrošnje te izvoza usluga. Na rast osobne potrošnje utjecao je dinamičan rast prosječnih neto plaća, koje su u 1998. godini bile gotovo 50% veće nego u 1995. godini, ali i znatan oporavak sklonosti potrošnji. Rast izvoza usluga istodobno je potaknut povratkom turista na Jadran uslijed čega je ostvareni broj noćenja 1998. godine bio gotovo 2,5 puta veći nego u 1995., a tek je nešto manje povećan i devizni prihod od turizma. Ovakva kretanja popraćena su izlaskom Hrvatske na međunarodno tržište kapitala, nakon čega počinje rast vanjskog duga, ali i kreditne aktivnosti poslovnih banaka. Tako je razina kredita stanovništvu na kraju 1998. godine bila za 13,0 milijardi kuna ili gotovo četiri puta veća nego na kraju 1995. godine, a razina kredita ostalim sektorima istodobno približno 1,7 puta veća.

Razdoblje od 2000. do 2008. godine ponovo obilježava znatan rast BDP-a, uz prosječnu stopu rasta od 4,2%. Međutim, ni to nije bio posebno dobar rezultat u usporedbi s EU10. Premda je nezahvalno uspoređivati zemlje koje su se nalazile na različitim razinama razvijenosti, rast BDP-a od 45,2% (koliko je ostvaren u 2008.), u odnosu na 1999. godinu bio je veći tek od ostvarenog u Mađarskoj, Poljskoj i Sloveniji, dok je istodobno najveći rast od 85%, odnosno 83% ostvaren u Latviji i Litvi. Za Hrvatsku je ovo razdoblje obilježeno izraženijim utjecajem rasta domaće potražnje na rast BDP-a, međutim, ni to nije bilo specifično za Hrvatsku.

Naime, zanemari li se činjenica da su sve zemlje EU10 tijekom promatranog razdoblja postale članice EU, primjetno je da su sve manje razvijene zemlje EU10 svoj rast u tom razdoblju pretežno temeljile na rastu domaće potražnje, dok su razvijenije svoj rast više temeljile na izvozu roba i usluga. Glavni izuzetci od ovog pravila bile su Poljska kod koje je rast domaće potražnje bio relativno nizak u odnosu na razinu razvijenosti, a nije zabilježen ni izraženiji rast izvoza što je rezultiralo nižom stopom rasta BDP-a, zatim Slovačka kod koje je s obzirom na razinu razvijenosti utjecaj rasta izvoza roba i usluga bio znatno veći od utjecaja rasta domaće potražnje, te Hrvatska kod koje je, s obzirom na razinu razvijenosti, zabilježen relativno nizak utjecaj rasta izvoza roba i usluga na rast gospodarstva.

Promatraju li se pojedine potrošne kategorije BDP-a, uočljivo je da je realni rast izvoza roba i usluga u Hrvatskoj u 2008. u odnosu na 1999. godinu iznosio 85,0% i bio je veći samo od njegova rasta ostvarenog u Bugarskoj. Pritom se samo u Rumunjskoj bilježio manji rast izvoza od 117,6% koliko je iznosio u Hrvatskoj, dok je rast izvoza usluga od 66,8% bio na približno polovini ljestvice zemalja EU10.

Kako je Hrvatsku u odnosu na zemlje EU10 obilježio niski rast izvoza, tako je i povećanje vrijednosti uvoza roba i usluga bilo manje nego u drugim zemljama gdje je izvoz doveo do povećanog uvoza proizvodnih inputa, uz, naravno, dio uvoza koji je pokrivao povećanu domaću potražnju. Tako je, primjerice, vrijednost robnog izvoza u Mađarskoj u 2008. bila realno 258,1% veća nego u 1999. godini, a vrijednost robnog uvoza 179,2% veća. U tom kontekstu, može se napomenuti da podatci ne otkrivaju uvriježeno mišljenje da je Hrvatska bila visoko uvozno orijentirana zemlja. Naime, Hrvatska je, prema udjelu pokrivenosti ukupne potražnje uvoznim robama i uslugama i prema

rastu te pokrivenosti u navedenom razdoblju, bila među zemljama EU10 s najmanjim udjelom i s najmanjim povećanjem pokrivenosti.

REALNI RAST POTROŠNIH KATEGORIJA BDP-a U RAZDOBLJU 2000.-2008.

Razlika u odnosu na prethodnu godinu, stalne cijene, milijuni HRK

	Osobna potrošnja	Državna potrošnja	Bruto investicije u fiksni kapital	Izvoz roba i usluga
2000.	4.871	-1.899	-1.440	13.600
2001.	6.872	-2.229	2.731	8.805
2002.	12.691	3.050	6.806	4.536
2003.	6.544	1.152	12.945	10.832
2004.	7.199	1.761	3.700	6.634
2005.	7.380	1.752	2.793	5.454
2006.	6.073	3.089	7.544	6.912
2007.	11.858	4.067	5.909	4.488
2008.	2.546	-463	8.075	1.065

Izvor: DZS; obrada: HGK

Također, treba napomenuti da se investicije u fiksni kapital često povezuju s relativno visokim rastom BDP-a u tom razdoblju. To je relativno točno jer je njihov rast bio tek nešto manji od realnog povećanja vrijednosti osobne potrošnje i izvoza roba i usluga u razdoblju između 1999. i 2008. godine, a u tri godine tog razdoblja su i najviše utjecale na godišnji rast BDP-a. Međutim, sam rast tih investicija nije bio toliko izražen promatra li se u usporedbi s EU10, točnije, pet zemalja EU10 imalo je izraženiji rast od 104,3% ostvarenih u Hrvatskoj, a najviše Bugarska i Rumunjska sa stopama 282% i 275%. Za točnu sliku rasta investicija u Hrvatskoj trebalo bi istražiti strukturu investicija u drugim zemljama, ali se ipak može naglasiti da je rast investicija u Hrvatskoj bio znatno povezan s intenzivnom izgradnjom infrastrukture, posebice cestogradnjom te stanogradnjom, odnosno da je u znatno manjoj mjeri bio posljedica rasta privatnih i proizvodnih investicija.

Hrvatska je u razdoblju 2000.-2008. bila među članicama EU11 koje su najviše povećale svoj vanjski dug u odnosu na ostvareni rast BDP-a.

Povezivanje ostvarenog rasta BDP-a sa zabilježenim rastom vanjskog duga dodatno otkiva nedostatke ostvarenog rasta. Naime, Hrvatska je bila u skupini od šest članica EU11 koje se u promatranom razdoblju znatno povećale iznos svog inozemnog duga i njegov udio u BDP-u ili pojednostavljeno rečeno u skupini zemalja koje su najviše povećale svoj vanjski dug u odnosu na ostvareni rast BDP-a. Hrvatska je razdoblje započela s udjelom inozemnog duga u BDP-u od 52,0%, a završila s 84,3%, odnosno svoj je dug u 2008. u odnosu na 2000. godinu povećala za 28,3 milijarde eura ili 231%.

Udio Bruto inozemnog duga u BDP-u, %

	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	Razlika 2008.-2000., postotni bodovi
Mađarska	63,6	62,7	53,7	61,1	71,8	79,4	110,4	118,7	146,4	82,9
Slovenija	43,5	44,8	46,0	50,3	55,6	70,4	76,6	101,5	106,4	63,0
Estonija	52,4	53,1	57,8	64,3	76,8	85,9	95,7	107,1	115,2	62,8
Latvija	59,5	54,0	58,6	69,1	84,6	93,3	105,0	118,3	122,2	62,7
Hrvatska	52,0	52,4	53,1	64,8	68,5	71,2	73,9	76,8	84,3	32,3
Litva	41,8	43,7	39,2	40,0	43,3	50,3	59,3	70,5	72,3	30,5
Rumunjska	29,7	32,5	33,2	33,7	35,0	38,7	42,0	46,9	50,4	20,8
Bugarska	82,9	75,6	62,1	57,0	60,5	63,3	76,0	89,4	99,7	16,8
Češka	34,9	33,7	29,6	31,4	34,6	36,0	35,1	37,4	43,0	8,1
Poljska	40,1	38,4	38,6	44,1	46,0	45,7	47,0	50,4	47,7	7,6
Slovačka	52,1	52,4	48,1	48,7	50,2	57,7	53,7	53,6	58,5	6,4

Izvor: wiw, Eurostat; obrada: HGK

Usporedi li se kretanje inozemnog duga dodatno s potrošnom strukturom BDP-a, dolazi se do zaključka da je Hrvatska, uz Latviju, bila država koja je u ovom razdoblju ostvarila najmanji porast izvoza roba i usluga u odnosu na zabilježeni rast inozemnog duga. Međutim, istovremeno je bila i među članicama EU10 koje su relativno malo povećale svoju domaću potražnju s obzirom na kretanje inozemnog duga, zbog čega se može govoriti o neučinkovitom korištenju inozemnog zaduživanja.

Odnos rasta vanjskog duga, izvoza roba i usluga i domaće potražnje, 2008. na 2000., tekuće cijene

	Rast Bruto inozemnog duga, mil. EUR	Rast izvoza roba i usluga, mil. EUR	Rast domaće potražnje, mil. EUR	Rast izvoza roba i usluga u odnosu na rast duga, %	Rast domaće potražnje u odnosu na rast duga, %
Bugarska	25.237	14.328	29.480	56,8	116,8
Češka	46.007	69.781	89.587	151,7	194,7
Estonija	15.794	7.230	10.749	45,8	68,1
Hrvatska	28.326	9.910	27.699	35,0	97,8
Latvija	24.644	6.455	18.204	26,2	73,9
Litva	18.412	13.867	23.216	75,3	126,1
Mađarska	125.052	51.498	54.141	41,2	43,3
Poljska	100.047	87.877	186.461	87,8	186,4
Rumunjska	59.697	25.007	118.313	41,9	198,2
Slovenija	30.862	14.126	15.955	45,8	51,7
Slovačka	26.967	40.750	44.950	151,1	166,7

Izvor: wiw, Eurostat; obrada: HGK

U Hrvatskoj je u razdoblju 2009.-2014. zabilježen najveći pad među članicama EU11 te drugi najveći među članicama EU28.

U vezi s ovim razdobljem, ponovo se moraju spomenuti i visoki kreditni plasmani poslovnih banaka. Ukupni krediti su u 2008. u odnosu na kraj 1999. godine povećani za čak 196,6 milijardi kuna ili 365,9%. Pritom su najveći porast od čak 110,2 milijarde kuna zabilježili krediti stanovništvu, dok su krediti svim ostalim sektorima povećani za preostalih 86,5 milijardi kuna. Promatrano u relaciji s kretanjem BDP-a, udio ukupnih kredita u BDP-u u 2000. godini iznosio je 23,0%, a u 2008. godini čak 69,5%. Na osnovi takvih podataka može se zaključiti da je postojao izrazito visok utjecaj kreditne aktivnosti na kretanje domaće potražnje, a time i na rast BDP-a.

Krizno razdoblje 2009.-2014.

U ovom razdoblju globalna kriza otkriva slabosti hrvatskoga gospodarstva i dovodi do šestogodišnjeg pada BDP-a. Zaustavljanje tokova kapitala i pad globalne potražnje dovode u 2009. godini do pada BDP-a u velikom broju zemalja, pa tako i na razini cijele EU i u svim njenim članicama osim Poljske. Hrvatska je, nažalost, bila među članicama EU koje su tijekom ovog razdoblja zabilježile najveći pad gospodarstva. Točnije, veći je pad zabilježen samo u Grčkoj, čiji je realni BDP u 2014. bio 26,0% manji nego u 2008. godini, a nešto bolje je prošao Cipar u kojem je taj pad iznosio 10,4%. U Hrvatskoj je realni pad BDP-a, odnosno njime mjeren pad razine gospodarske aktivnosti, iznosio 12,6%, što je ujedno dovelo i do osjetnog pada udjela u prosječnoj razini razvijenosti EU. Naime, realna razina BDP na razini cijele EU bila je u 2014. godini 0,7% veća nego u 2008. pa je, zbog takvih divergentnih kretanja, udio Hrvatske u prosječnoj razvijenosti EU smanjen sa 63% na 59%.

U usporedbi sa zemljama EU10, Hrvatska je imala najizraženiji pad, a niža razina BDP-a u 2014. u odnosu na pretkriznu 2008. zabilježena je još samo u Sloveniji i Latviji. Usporedba potrošnih metoda obračuna BDP-a pokazuje da se Hrvatska među članicama EU10 nije isticala samo po realnom padu državne potrošnje. Istodobno je pad osobne potrošnje bio najizraženiji, pad vrijednosti investicija u fiksni kapital među najizraženijima, a rast vrijednosti izvoza roba i usluga najniži. Pritom je rast robnog izvoza bio među najnižima, ali je došlo i do znatnog pada vrijednosti izvoza usluga. Prije svega je devizni prihod od turizma i dalje nominalno bio manji nego u 2008. godini.

Pad BDP-a je naravno popraćen i padom dugih makroekonomskih pokazatelja. Razina industrijske proizvodnje je u 2014. godini bila 16,9% niža nego u 2008., promet u trgovini na malo realno 19,7% manji, a fizički obujam građevinskih radova čak 46,7% manji. Takve trendove u proizvodnji roba i usluga pratio je i odgovarajući pad broja zaposlenih koji je u promatranom razdoblju smanjen za 14,2% ili čak 221,3 tisuće zaposlenih, a time je znatno povećana i stopa nezaposlenosti. Sa 13,2% u 2008. na 19,7% u 2014. godini. Takva kretanja na tržištu rada odredila su i relativno skroman rast neto plaća koje su u istom razdoblju, promatrano kroz njihovu prosječnu vrijednost, povećane sa 5.178 kuna na 5.535 kuna ili za samo 6,9%. Radi usporedbe, u prethodnom usporedivom razdoblju koje je završilo 2008. godinom njihov je nominalni rast iznosio daleko viših 39,2%. Tako je već

iz pada broja zaposlenih za 14,2% i rasta njihovih plaća za 6,9% lako uočiti utjecaj negativnih trendova na tržištu rada na pad kupovne moći stanovništva, a time i na navedena kretanja osobne potrošnje.

REALNI RAST POTROŠNIH KATEGORIJA BDP-a 2014. NA 2008., %*

	Osobna potrošnja	Državna potrošnja	Bruto investicije u fiksni kapital	Izvoz roba i usluga	BDP
Bugarska	1,8	-3,2	-31,6	27,4	1,8
Češka	1,7	2,7	-9,7	28,3	0,7
Estonija	-3,3	5,4	-16,7	35,6	2,0
Hrvatska	-14,2	-1,3	-32,6	3,3	-12,6
Latvija	-2,5	-12,0	-28,6	27,7	-4,4
Litva	-6,2	-2,6	-17,8	51,7	2,2
Mađarska	-8,1	8,6	-4,1	18,0	0,1
Poljska	13,6	11,4	13,1	35,9	19,0
Rumunjska	-2,4	-4,1	-37,9	59,3	0,0
Slovenija	-2,6	-4,4	-38,7	7,6	-6,7
Slovačka	-0,5	11,7	-10,4	30,4	8,0

*označene su po tri zemlje u svakoj kategoriji s najvećim padom ili najmanjim rastom
Izvor: DZS; obrada: HGK

Oporavak BDP-a u razdoblju 2015.-2016.

BDP Hrvatske u 2015. povećan za 1,6%, a u 2016. godini za 2,9%, pa je pad njegove realne razine u odnosu na pretkriznu 2008. smanjen na -8,4%.

Za početak treba naglasiti da su se neki pozitivni trendovi bilježili već u 2014. godini. Točnije, kao posljedica pristupanja Hrvatske Europskoj uniji, već se u 2014. godini bilježe visoke stope rasta robnog izvoza. Takav rast omogućen je ukidanjem svih prepreka slobodnoj trgovini s drugim članicama EU, a dijelom se temeljio i na izvozu roba inozemnog podrijetla, odnosno povećanoj trgovini. To je osim u strukturi robne razmjene vidljivo i iz strukture BDP-a, gdje je ukupna domaća potražnja u 2014. godini smanjena približno šest milijardi kuna, a izvoz usluga (pretežno turizam) povećan je oko dvije i pol milijarde kuna, iz čega proizlazi zaključak da se najveći dio realnog rasta vrijednosti robnog uvoza od 6,1 milijarde kuna prelio u robni izvoz koji je povećan za 7,4 milijarde kuna. Zbog toga relativno snažan rast robnog izvoza nije imao veći učinak na rast proizvodnje i BDP-a. To potkrepljuje i relativno skroman rast industrijske proizvodnje u 2014. od 1,2%. Pored toga, u zadnjem kvartalu 2014. počinje djelovati još jedan čimbenik, značajan za oporavak hrvatskoga gospodarstva, odnosno započinje snažan pad cijena sirove nafte na svjetskom tržištu. Tako Brent cijena pada s približno 106 USD krajem srpnja na približno 57 USD krajem godine. Takvo kretanje cijena sirove nafte na globalnoj razini, pa tako i u Hrvatskoj, potaklo je rast u zemljama njenim

uvoznicama. Naime, pad cijena nafte doveo je i do pada cijena naftnih derivata, što je smanjilo troškove poslovanja poduzetnika, a potrošačima ostavilo dio raspoloživog dohotka za potrošnju na druge robe i usluge.

Sama 2015. započinje izmjenama u sustavu poreza na dohodak kojima su povećani porezni razredi kod pojedinih stopa i povećan osobni odbitak. To je već u prvom kvartalu dovelo do povećanja neto plaća za 2,8% na godišnjoj razini, dok je realan rast zbog prisutne deflacije bio i nešto veći (3,2%). Deflacija ili pad opće razine cijena pretežno je uzrokovana navedenim kretanjem cijene sirove nafte, ali i ostalih energenata i dijela sirovina na svjetskom tržištu, a također je utjecala na povećanje realne vrijednosti raspoloživog dohotka. Uslijed takvih kretanja i stabiliziranja tržišta rada, dolazi do oporavka sklonosti potrošnji koja se uvijek smanjuje u kriznim razdobljima. Ta godina obilježena je i daljnjim padom cijene sirove nafte te je Brent-cijena uz nešto veće oscilacije do kraja godine pala na 37 USD, daljnjim laganim dinamiziranjem rasta EU, najvažnijeg tržišta za hrvatske proizvode, nastavkom dinamičnog rasta robnog izvoza i uspješnom turističkom sezonom. Turistička je sezona također potpomognuta „povoljnim“ vanjskim čimbenicima za Hrvatsku. Izbjeglička kriza u Grčkoj, napadi u Tunisu i općenito strah od terorizma, preusmjerili su dio turista na hrvatski dio Jadrana. Robni izvoz nastavlja dinamičan rast zahvaljujući, prije svega, izvozu brodova, a dolazi i do nešto izraženijeg rasta industrijske proizvodnje. Oporavak domaće potražnje i rast izvoza roba i usluga, nažalost, dovode i do značajnijeg rasta vrijednosti uvoza, što ograničava rast BDP-a u odnosu na rast ukupne potražnje, pa BDP raste relativno skromnih 1,6%.

Prošlu, 2016. godinu, obilježio je donekle smanjeni utjecaj vanjskih čimbenika te znatan utjecaj povoljnoga ekonomskog ciklusa. Naime, i dalje se bilježio pad prosječne cijene nafte na godišnjoj razini, ali se razlika smanjivala kako se godina bližila kraju, rast Europske unije tek je blago usporen, a čimbenici poput niskih kamata i utjecaja rizika od terorizma nisu se bitnije mijenjali u odnosu na prethodnu godinu. S druge strane, zbog rasta potražnje i proizvodnje nastavljen je rast neto plaća i oporavak sklonosti potrošnji, a pojačan je i utjecaj deflacije. Poduzeticima je porasla sklonost investiranju s obzirom na to da je u 2015. ostvaren znatno bolji konsolidirani financijski rezultat nego u prethodnoj godini, a dio povećanih investicija ostvaren je i zahvaljujući korištenju fondova EU. Rast robnog izvoza ipak znatno usporava, s obzirom na visoku bazu i slabu realizaciju izvoza brodova u odnosu na prethodnu godinu, dok se, s druge strane, bilježi još jedna rekordna turistička sezona i prema broju noćenja i prema ostvarenom prihodu od turizma. U takvim uvjetima ostvaruje se rast BDP-a od 2,9% kao posljedica kombinacije daljnjeg oporavka unutarnje i vanjske potražnje. Njihov je doprinos rastu BDP-a bio približno jednak, odnosno utjecaj vanjske potražnje bio je tek nešto veći.

REALNI RAST POTROŠNIH KATEGORIJA BDP-a U 2014., 2015. I 2016. GODINI., %

	Osobna potrošnja	Državna potrošnja	Bruto investicije u fiksni kapital	Izvoz roba i usluga	Uvoz roba i usluga	BDP
2014.	-1,6	-0,8	-2,8	7,6	4,5	-0,5
2015.	1,2	-0,3	1,6	10,0	9,4	1,6
2016.	3,3	1,7	4,6	6,7	7,3	2,9

Izvor: DZS; obrada: HGK

U usporedbi s prijašnjim razdobljima, mora se napomenuti da je u 2015. i 2016. godini nastavljeno kreditno razduživanje stanovništva (ali uz prisutan trend rasta broja novoodobrenih kredita u 2016. godini) i ukupno kreditno razduživanje svih sektora. Tako su i tvrtke i opća država smanjile svoj dug po preuzetim kreditima u odnosu na 2014. godinu. Istodobno je zabilježeno i smanjivanje ukupnoga vanjskog duga, tako da ni taj dug nije bio značajniji čimbenik rasta BDP-a.

Ostvareni je rast bio osjetno viši od rasta na razini cijele EU, što bi trebalo dovesti do laganog približavanja prosječnoj razini razvijenosti svih članica, ali nije znatnije premašivao prosječan rast u članicama EU10 (2,6%) koje se u prosjeku nalaze na osjetno višoj razini razvijenosti. Jedine dvije članice koje su u 2015. bile ispod Hrvatske (Rumunjska i Bugarska) istodobno su rasle dinamičnije od Hrvatske.

Zaključna razmatranja

Razlika u dinamici rasta robnog izvoza ističe se kao ključna u dugoročnom zaostajanju Hrvatske u odnosu na ostale članice EU11.

Na temelju svega navedenog, može se zaključiti da je Hrvatskoj tijekom svih proteklih godina nedostajao model ekonomskog rasta koji bi omogućio dinamičan i dugoročan rast BDP-a. Pojedina razdoblja obilježena dinamičnijim rastom ponajprije su omogućena prethodnom niskom razinom gospodarske aktivnosti, dugoročno neodrživim čimbenicima rasta tj. znatnim rastom unutarnjeg i vanjskog duga te povoljnim okolnostima u globalnom okruženju. To se posebice pokazuje kada se Hrvatska uspoređuje sa zemljama usporedivih značajki, odnosno bivšim tranzicijskim zemljama, koje su u proteklih dvadeset godina ostvarile znatno veće pomake u svojim gospodarstvima. Pored toga, opisana kretanja u BDP-u sugeriraju potrebu daljnjih pomaka u ekonomskoj politici. Trenutna očekivanja o daljnjem rastu BDP-a ponovo proizlaze iz predviđanja o daljnjem rastu vrijednosti roba i usluga, znatno povezanim s još jednom dobrom turističkom sezonom, povećane osobne potrošnje omogućene novim izmjenama u sustavu poreza na dohodak, rastu plaća u javnim službama, rastu mirovina i daljnjem oporavku kreditne aktivnosti, a kao bitan čimbenik rasta navodi se i rast investicija u velikoj mjeri povezan s boljim korištenje EU fondova. Međutim, to uglavnom nisu izvori rasta koji sami po sebi osiguravaju dugoročno prihvatljiv model rasta i nužno je koncentrirati se na pronalaženje modela za povećanje proizvodnih investicija i znatnije povećanje vrijednosti robnog izvoza. Naime, unatoč zaostajanju prema većini pokazatelja, razlika u dinamici rasta robnog izvoza ističe se kao ključna u dugoročnom zaostajanju Hrvatske u odnosu na ostale zemlje usporedivih značajki.

Već sam podatak o dugoročnom rastu izvoza između 2000. i 2015. godine dokazuje ovu tvrdnju. Vrijednost robnog izvoza u Hrvatskoj imala je najmanji rast među članicama EU11 i u 2015. godini je bila 190% veća nego u 1999. godini. Iduću najmanju, ali znatno višu stopu od 260%, imala je Slovenija, a najveći rast izvoza od čak 790% te 610% ostvarile su Latvija i Slovačka. Zbog takvog razvoja događaja Hrvatska je u 2016. imala najmanji udio robnog izvoza među članicama EU11 od samo 27,0%, znatno manji i od prosjeka svih članica EU. Hrvatska nije imala strategiju usmjerenu

na povećanje izvoza, a ni unutarnji čimbenici nisu išli u prilog njegovu rastu. Komplicirana administracija, jaka kuna, visoko porezno opterećenje, prosječne bruto plaće najviše među članicama EU11 osim u Sloveniji, smanjivale su konkurentnost domaćih proizvođača, a utjecali su i na spomenutu nisku razinu stranih proizvodnih investicija koje su u pojedinim članicama EU10 (Češka, Slovačka, Mađarska) znatno utjecale na povećanje izvoza. Nisku razinu konkurentnosti, ali i njenu statičnost, potvrđuje i istraživanje o globalnoj konkurentnosti koju niz godina provodi Svjetski gospodarski forum. Rezultati istraživanja pokazuju nepovoljan položaj Hrvatske u odnosu na prosjek EU10, ali i statičan rang tijekom godina. Prema jedanaest od dvanaest promatranih stupova konkurentnosti (institucije, makroekonomsko okruženje, zdravlje i osnovno obrazovanje, više obrazovanje, učinkovitost tržišta roba, učinkovitost tržišta rada, razvoj financijskog tržišta, tehnološka spremnost, veličina tržišta, poslovna sofisticiranost, inovativnost), Hrvatska je, prema posljednjem istraživanju u 2016. godini, bila posljednja među članicama EU10, a bolja od prosjeka EU10 bila je samo na području infrastrukture.

POPIS KRATICA

EU	Europska unija
EU10	Skupina deset bivših tranzicijskih zemalja članica EU, bez Hrvatske
EU11	Skupina jedanaest bivših tranzicijskih zemalja članica EU, s Hrvatskom
SFRJ	Savezna federativna republika Jugoslavija
SSSR	Savez sovjetskih socijalističkih republika
BDP	Bruto domaći proizvod
USD	Američki dolar
DZS	Državni zavod za statistiku RH
HGK	Hrvatska gospodarska komora

Opće napomene:

Ovu analizu izrađuje i za nju je odgovorna HGK. Informacije, mišljenja, analize i zaključci koji se iznose temelje se na javnim statističkim i ostalim informacijama što potječu iz izvora u čiju se potpunost i točnost HGK pouzdaje, ali za koje ne jamči. Utoliko su informacije, mišljenja, analize i zaključci izneseni u ovoj publikaciji podložni promjenama koje ovise o promjenama izvora informacija te o promjenama koje nastupe od trenutka pisanja teksta do njegova čitanja. Ova publikacija ili njeni dijelovi ne mogu se kopirati ili na bilo koji drugi način reproducirati bez navođenja izvora.

Izdavač: Hrvatska gospodarska komora

Pripremio: Sektor za financijske institucije, poslovne informacije i ekonomske analize

Odjel za makroekonomske analize

Tel.: 01/ 48 28 373

Fax: 01/ 45 61 535

E-mail: makroekonomija@hgk.hr

www.hgk.hr

Priprema i tisak: Intergrafika TTŽ, Zagreb

Naklada: 600 primjeraka

Zagreb, ožujak 2017.